DOI :https://doi.org/10.5281/zenodo.14915024 ମୂଳ ପ୍ରବନ୍ଧ

# "ଐତିହାସିକ ପ୍ରମାଣିକତାରୁ ଡ଼ଃ ମହତାବଙ୍କ 'ଦଶବର୍ଷର ଓଡ଼ିଶା', 'ଗାନ୍ଧିଜୀ ଓ ଓଡ଼ିଶା'"

**"A Generation Which Ignores History Has No Past And No Future" – *Robert Heinlein***

**ଅଜୟ କୁମାର ସାହୁ**

**ସକ୍ଷିପ୍ତସାର :**

ଭାରତବର୍ଷର ଐତିହାସିକ ଚିତ୍ର ଅନ୍ୟଦେଶ ଠାରୁ ଭିନ୍ନ । ବିଳମ୍ବରେ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ଆଜି ତାହା ଲୋକଲୋଚନକୁ ଆସିପାରିଥିବାରୁ, ଅତୀତର ଏହି ଗରିମା ଗୁଡିକ ମାନବ ସଭ୍ୟତା ପାଇଁ ପଥଦ୍ରଷ୍ଟା ହୋଇପାରିଛି । ଉକ୍ତ ପ୍ରବନ୍ଧରେ ଐତିହାସିକ ଡ଼. ହରେକୃଷ୍ଣ ମହତାବଙ୍କ ଅନୁଭବୀ ଜୀବନ ଓ ଇତିହାସକୁ ଆଧାର କରି ରଚିତ ଗବେଷଣାତ୍ମକ ପୁସ୍ତକ ଦ୍ୱୟ ସଂପର୍କରେ ଆଲୋଚନା ହୋଇଛି । ସ୍ୱାଧୀନ ଭାରତ ପାଇଁ ୧୯୨୧ ରୁ ୧୯୩୦ ଏହି ଦଶ ବର୍ଷର ଘଟଣା ଏକ ନୂତନ ମୋଡ ସୃଷ୍ଟି କରିଛି ବୋଲି ଉକ୍ତ ପ୍ରସଙ୍ଗକୁ ପ୍ରମାଣ କରିବା ସହିତ, ଓଡ଼ିଶା ସହ ମହାତ୍ମା ଗାନ୍ଧୀଙ୍କ ସମ୍ପର୍କ କେତେ ଘନିଷ୍ଠ ହୋଇପାରିଛି ତତ୍‌ସଂପର୍କୀତ ବିଭିନ୍ନ ଐତିହାସିକ ବିବରଣୀ ଆଧାରରେ ଯେଉଁ ଆଲୋଚନା କରିଛନ୍ତି, ତାହା ଓଡ଼ିଶା ଇତିହାସ ପାଇଁ ଏକ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣିମ ଅଧ୍ୟାୟ ମନେହୁଏ । ମହାତ୍ମା ଗାନ୍ଧୀଙ୍କ ଓଡ଼ିଶା ପାଇଁ ଥିବା ଦରଦି ହୃଦୟର କାରୁଣ୍ୟ ଭାବ ଏବଂ ପ୍ରାକୃତିକ ବିପର୍ଯ୍ୟୟ ବେଳେ ଓଡ଼ିଶା ପ୍ରତି ତତ୍ପରତା ମହତାବଙ୍କ ଏହି ଦୁଇ ପୁସ୍ତକ 'ଦଶବର୍ଷର ଓଡ଼ିଶା' ଓ 'ଗାନ୍ଧିଜୀ ଓ ଓଡ଼ିଶା' ପୁସ୍ତକରୁ ସ୍ପଷ୍ଟ ଆଭାସ ମିଳେ । ଅତୀତର ଆଇନାରେ ଓଡ଼ିଶାକୁ ଆସିଥିବା ଅନେକ ଦୁର୍ବିପାକ ସତ୍ତ୍ୱେ କିପରି ସ୍ୱାଧୀନତା ସଂଗ୍ରାମର ଭିତ୍ତି ଓ ଭୂମିକୁ ଗୁରୁତ୍ୱ ଦେଇ ଏ ଜାତି ଅକଥନୀୟ ଅତ୍ୟାଚାର ସହିଛି ତାହା ଏଥିରେ ଆଲୋଚନା ହେବା ସହିତ, ଓଡ଼ିଶାର ଐତିହ୍ୟ, ଜାତୀୟତା ପ୍ରୀତି ଓ ରାଷ୍ଟ୍ରଭକ୍ତି ନିମନ୍ତେ କିପରି ଉତ୍ସର୍ଗୀକୃତ ଥିଲା ତାହା ଏହି ନିବନ୍ଧର ମୂଳସ୍ୱର ।

**ପ୍ରମୁଖ ଶବ୍ଦାବଳୀ :**

ଐତିହ୍ୟ, ଭାରତବର୍ଷ, ଓଡ଼ିଶା, ଜାତୀୟତା, ସ୍ୱାଧୀନତା, ସତ୍ୟାଗ୍ରହ, ଆନ୍ଦୋଳନ, ପ୍ରତିବାଦ, ସଂଗ୍ରାମ, ମହତାବ, ମହାତ୍ମା ଗାନ୍ଧୀ

## ଉପକ୍ରମ :

ଇତିହାସ ହେଉଛି ମାନବ ସଭ୍ୟତାର ପ୍ରାମାଣିକ ପଟ୍ଟଚିତ୍ର । କ୍ରମବିବର୍ତ୍ତନ ଧାରାରେ ମଣିଷର ଗତି ଆଜି ସୁବିସ୍ତୀର୍ଣ୍ଣ ହୋଇପାରିଛି । ଭୂମି ଠାରୁ ଭୂମା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ତାର ଅନ୍ୱେଷଣଧର୍ମୀ ଚିନ୍ତନ ତାକୁ ନୂତନ ସଭ୍ୟତାଆଡକୁ ମୁହାଁଇ ନେଇଛି । ଏହି ଉତ୍ତରଣର ଚରମ ସୀମାରେ ଯଦି ମଣିଷ ପହଁଚି ପାରିଛି ତେବେ ତା'ର ଦୁଇଟି ଶ୍ରେୟ ମଧ୍ୟରୁ ଗୋଟିଏ ଭବିଷ୍ୟତ ନିମନ୍ତେ ଆକାଂକ୍ଷିତ ଲକ୍ଷ୍ୟ ରଖି ଓ ଅନ୍ୟଟି ଅତୀତର ଘଟଣାକୁ ସ୍ମରଣ କରି । ଏହି ଦୁଇଟି ଆଧାରକୁ ଭିତ୍ତିକରି ମାନବ ସଭ୍ୟତା ଆଜି ସଫଳତା ଅଭିମୁଖେ ନିଜର ଯାତ୍ରା ଆରମ୍ଭ କରିଛି । ଏହି ଇତିହାସ ମଧ୍ୟରୁ ଅନ୍ୟତମ ସ୍ୱର ଓ ସ୍ୱାକ୍ଷର ଭାବେ ହରେକୃଷ୍ଣ ମହତାବଙ୍କ ରଚିତ ଉକ୍ତ ପୁସ୍ତକ ଦ୍ୱୟ ସ୍ପଷ୍ଟ ଚିତ୍ରିତ ହୋଇଛି । ଭାରତବର୍ଷର ଇତିହାସ ରଚନା ବହୁ ବିଳମ୍ବିତ ହୋଇଥିଲେ ମଧ୍ୟ

ଏହି ପ୍ରବନ୍ଧକୁ ଅନ୍‌ଲାଇନରେ ପଢିବାପାଇଁ ପ୍ରବେଶ କରନ୍ତୁ

Quick Response Code:

Available online at :
https://pracheenews.com/

DOI:
https://doi.org/10.5281/zenodo.14915024
Article No - BPP00265

**ଯୋଗାଯୋଗ :**
**ଡକ୍ଟର ଅଜୟ କୁମାର ସାହୁ,** ଅଧ୍ୟାପକ
ଓଡ଼ିଆ ଭାଷା ସାହିତ୍ୟ ବିଭାଗ , ଧରଣୀଧର ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ, ଓଡ଼ିଶା
**Email:** ajaykumarsahoo942@gmail.com
**ORCID ID:** https://orcid.org/0009-0009-0963-8207

This is an open access journal, and articles are distributed under the terms of the Creative Commons Attribution Non Commercial Share Alike 4.0 License, which allows others to remix, tweak, and build upon the work non commercially, as long as appropriate credit is given and the new creations are licensed under the identical terms.

For reprints contact: *pracheepatrika@rediffmail.com*

| ପ୍ରାପ୍ତି | ସମୀକ୍ଷିତ | ଗୃହୀତ | ପ୍ରକାଶିତ |
| --- | --- | --- | --- |
| ୩.୧୦.୨୦୨୪ | ୧୦.୧୧.୨୦୨୪ | ୨୫.୧୨.୨୦୨୪ | ୧.୦୨.୨୦୨୫ |

ଏହି ପ୍ରବନ୍ଧକୁ କିପରି ଉଦ୍ଧୃତ କରିବେ : ସାହୁ, ଅଜୟ କୁମାର, ରୁଦ୍ରନାରାୟଣ; ୨୦୨୫ । "ଐତିହାସିକ ପ୍ରମାଣିକତାରୁ ଡ଼ଃ ମହତାବଙ୍କ 'ଦଶବର୍ଷର ଓଡ଼ିଶା', 'ଗାନ୍ଧିଜୀ ଓ ଓଡ଼ିଶା'" । ବାସ୍ତବତାର ପରିପ୍ରକାଶ ପ୍ରାଚୀ । ଭାଗ :୧୦, ସଂଖ୍ୟା : ଟ; ପୃଷ୍ଠା :୩୪-୩୯ ।

ଅନେକ ପ୍ରାଚୀନ ଘଟଣା ଆଜି ମଧ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତି ମାନସିକତାରେ ଜୀବନ୍ତ ଉଦ୍ଭାସିତ ହେଉଛି। ଏକ ସମୟରେ ଏହି ଦେଶକୁ ଚିଡିଆର ଦେଶ ବୋଲି କୁହାଯାଉଥିଲା। ଯାହା ଆକର୍ଷିତ କରିଥିଲା ବିଦେଶୀମାନଙ୍କ ଆଖିକୁ । ଏହାର ଫଳ ସ୍ୱରୂପ ଭୋଗିବାକୁ ପଡିଥିଲା ଭାରତୀୟମାନଙ୍କୁ ପାଶବିକ ଅତ୍ୟାଚାର। ରକ୍ତ ରଞ୍ଜିତ ଇତିହାସକୁ ଆଜି ମଧ୍ୟ ଏ ଜାତି ଅକୁହା ବେଦନାରେ ଦୃଷ୍ଟିଗୋଚର କରିଥାଏ । ଏହି ଭାରତ ବର୍ଷର ଓଡ଼ିଶା ମାଟିରେ ଏପରି ଏକ କଳା ମେଘର ବାଦଲ ଦୀର୍ଘ ସମୟ ଧରି ଆଚ୍ଛନ୍ନ କରି ରଖିଥିଲା । ଡ଼ଃ ହରେକୃଷ୍ଣ ମହତାବଙ୍କ 'ଦଶବର୍ଷର ଓଡ଼ିଶା', 'ଗାନ୍ଧିଜୀ ଓ ଓଡ଼ିଶା' ପୁସ୍ତକରେ ଓଡ଼ିଶା ଇତିହାସର ଜାତୀୟ ମହାପର୍ବ ଓ ଗାନ୍ଧିଙ୍କ ଓଡ଼ିଶା ପ୍ରୀତିର ନମୁନା ଦେଖିବାକୁ ମିଳେ ।

୧୯୨୦ ମସିହା ଭାରତୀୟ ସ୍ୱାଧିନତା ସଂଗ୍ରାମର ପ୍ରେକ୍ଷାପଟ୍ଟରେ ଏକ ଅମୃତ କାଳୀନ ମହାର୍ଘ୍ୟ ବୋଲି ଦୃଢ଼ ସ୍ୱରରେ କୁହାଯାଇ ପାରେ, କାରଣ ଏହି ସମୟରେ କଲିକତାରେ ଭାରତୀୟ ଜାତୀୟ ମହାସଭା ଅନୁଷ୍ଠିତ ହୋଇଥିଲା । ୧୯୨୧ରୁ ଆରମ୍ଭ କରି ୧୯୩୦ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଏହି ୧୦ ବର୍ଷର ଓଡ଼ିଶା ଇତିହାସରେ ଘଟିଥିଲା ସ୍ୱାଧୀନତା ଆନ୍ଦୋଳନର ଏକ ସନ୍ଧିପୂର୍ଣ୍ଣ କାଳଖଣ୍ଡ । ଉକ୍ତ କାଳଖଣ୍ଡରେ ଓଡ଼ିଶାକୁ ଜାତୀୟତା ଅନ୍ଦୋଳନରେ ପ୍ରଲୁବ୍ଧ କରାଇବା ପାଇଁ ମଧୁବାବୁ ସ୍ୱଦେଶୀ ବସ୍ତୁର ପ୍ରଚାର ଉପରେ ଗୁରୁତ୍ୱ ଦେଉଥିଲେ । ଏହାର ମୁଖ୍ୟ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଥିଲା ସ୍ୱଦେଶ ବିଚାର ହିଁ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଜାତୀୟ ମାନସିକତାରେ ସମ୍ମୋହିତ କରିପାରିବ । ଭାରତୀୟ ମହାସଭାରେ ଓଡ଼ିଶା ୧୯୨୧ ମସିହା ପରେ ସଂଯୋଗ ହୋଇପାରିଥିଲା । ଯେଉଁଥିରେ ପ୍ରାଥମିକ ସ୍ତରର ମୁଖ୍ୟ ଭୂମିକା ମଧୁସୂଦନ ଓ ଗୌରୀଶଙ୍କର ବହନ କରିଥିଲେ। ଓଡ଼ିଶାର ଇତିହାସ ଯେତିକି ଗୌରବମୟ ଥିଲା, ଭାରତୀୟ ରାଜନୀତିରୁ ଦୂରେଇ ଯାଇ ସେ ତା'ର ମୂଲ୍ୟବୋଧକୁ ସେତିକି ଅବକ୍ଷୟ କରିଥିଲା ବୋଲି କୁହାଯାଇପାରେ । ପରନ୍ତୁ ୧୯୨୧ ରୁ ୧୯୩୦ ଏହି ୧୦ ବର୍ଷର ଓଡ଼ିଶା ଇତିହାସରେ ଘଟିଥିବା ଘଟଣାରୁ ଜଣାପଡେ ପତିତ ଜାତିର ଉଦ୍ଧାର ନିମନ୍ତେ ଓଡ଼ିଶାର ତତ୍କାଳିନ ସମୟ ଯଥେଷ୍ଟ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ଥିଲା । ବିଶେଷ କରି ବଙ୍ଗାଳୀମାନଙ୍କ ଦୌରାତ୍ମ୍ୟ ପ୍ରଭାବରେ ଓଡ଼ିଶାକୁ ଆତ୍ମସୁରକ୍ଷା ଦେବା ଏକ ବଡ ପ୍ରଶ୍ନବାଚୀ ହୋଇ ପଡିଥିଲା । ଏହି ସମୟରେ ପାଦ୍ରୀମାନଙ୍କର ଓଡ଼ିଶା ଏବଂ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷା ପ୍ରତି ଥିବା ଅହେତୁକ ସ୍ନେହ ଶ୍ରଦ୍ଧା ଯୋଗୁଁ ବଙ୍ଗାଳୀମାନଙ୍କର ଓଡ଼ିଆ ଭାଷା ବିଲୋପ ଯୋଜନା ଧୂଳିସାତ୍ ହୋଇପାରିଥିଲା । ଓଡ଼ିଶାର ସମସ୍ତ ଗଡଜାତ ରାଜ୍ୟ ଏବଂ ଓଡ଼ିଶାକୁ ସୁସଙ୍ଗଠିତ କରିବା ନିମନ୍ତେ ୧୯୦୩ ମସିହାରେ 'ଉତ୍କଳ ସମ୍ମିଳନୀ' ଗଠିତ ହୋଇଥିଲା । ୧୯୨୨ ମସିହା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଅନୁଷ୍ଠିତ ହୋଇଥିବା ସମ୍ମିଳନୀର ବାର୍ଷିକ ଅଧିବେଶନ ଓଡ଼ିଶାର ଜାତୀୟପ୍ରୀତି ଗାନ୍ଧିଜୀଙ୍କ ଓଡ଼ିଶା ଆଗମନ ପୂର୍ବରୁ ଭାରତୀୟ ସ୍ୱାଧୀନତା ନିମନ୍ତେ ୧୯୧୧ ମସିହାରେ ଅନୁଷ୍ଠିତ ଉତ୍କଳ ସମ୍ମିଳନୀରେ ୧୬ ତମ ଅଧିବେଶନରେ ଅରଟରେ ସୂତା କାଟିବାପାଇଁ ଏକ କମିଟି ପ୍ରସ୍ତୁତ କରାଯାଇଥିଲା । ଏହା ଓଡ଼ିଶାର ଜାତିୟତାପ୍ରୀତିର ପ୍ରଥମ ପୁଲକ ହୋଇପାରେ । ଏହାର ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ- ମଧୁବାବୁ ନିଜ ହାତକଟା ଓ ହାତବୁଣା ଲୁଗା ପିନ୍ଧି ନିତ୍ୟ ସମ୍ମିଳନୀରେ ଉପସ୍ଥିତ ରହୁଥିଲେ । କେବଳ ସେତିକି ନୁହେଁ ଉତ୍କଳ ସମ୍ମିଳନୀର ଦେଶମାତୃକା ଚିନ୍ତାଧାରା ଅନ୍ୟ ଏକ ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତରୁ ଦେଖିବାକୁ ମିଳେ, ଯେତେବେଳେ ଓଡ଼ିଶାରେ ବଙ୍ଗାଳୀ ଲୁଗାକଳ ସ୍ଥାପନ କରାଗଲା ସେତେବେଳେ ଆଠଗଡର ରାଜା ଲୁଗାକଳ ପାଇଁ କୋଡିଏ ହଜାର ଟଙ୍କା ପ୍ରଦାନ କରିଥିଲେ । ମାତ୍ର, ଅରଟର ଚାହିଦା କମିଯିବାରୁ ଉତ୍କଳ ସମ୍ମିଳନୀ ଏହି ଅର୍ଥରାଶିକୁ ଗ୍ରହଣ କରିନଥିଲା । ଭାରତୀୟ ଜାତୀୟ ଜାଗରଣର ଏହା ଏକ ଉଲ୍ଲେଖନୀୟ ଘଟଣା ଅଟେ ।

## ମଧୁସୂଦନଙ୍କ ସଂପର୍କରେ :

୧୯୨୧ ମସିହା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମଧୁବାବୁ ହିଁ ଉତ୍କଳରେ ସର୍ବଶ୍ରେଷ୍ଠ ନେତା ଭାବରେ ପରିଚିତ ଥିଲେ । ବଙ୍ଗାଳୀଙ୍କ ହାତରୁ ଓଡ଼ିଶାକୁ ରକ୍ଷାକରିବା ଓ ଓଡ଼ିଆମାନଙ୍କୁ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ରତା ପ୍ରଦାନ କରିବା ତାଙ୍କ ଜୀବନର ଚରମ ଲକ୍ଷ୍ୟ ଥିଲା । ଦେଶ ମିଶ୍ରଣର ମହାପର୍ବରେ ନିଜର ଜାତୀୟ ଭାବନାକୁ ସର୍ବାଗ୍ରହୀ କରିବା ନିମନ୍ତେ ମଧୁବାବୁ ତନ୍ତୁ ବୁଣା ଲୁଗା ଉପରେ ଅଧିକ ଗୁରୁତ୍ୱ ଦେଉଥିଲେ । କେବଳ ସେତିକି ନୁହେଁ କଟକର ସୁବିଖ୍ୟାତ ତାରକସି କାରଖାନା ସ୍ଥାପନ କରି ଓଡ଼ିଶାର ମାନବୃଦ୍ଧି କରିଥିଲେ । କୃଷକଙ୍କ ଉନ୍ନତି ନିମନ୍ତେ ମଧୁବାବୁ ତତ୍କାଳୀକ ସମୟରେ "ଉତ୍କଳ ସମିତି" ସ୍ଥାପନ କରିଥିଲେ । କଟକର ଜୋତା କାରଖାନା ସ୍ଥାପନ କରି ସେତେବେଳେ ସେ ୟୁରୋପୀୟ କାରଖାନା ପକ୍ଷରେ ଈର୍ଷାର ବିଷୟ ହୋଇପାରିଥିଲେ । ଓଡ଼ିଶାର ଖଣ୍ଡ ବିଖଣ୍ଡିତ ହୋଇପଡିଥିବା ଅଞ୍ଚଳକୁ ଏକତ୍ରିତ କରିବାର ଲକ୍ଷ୍ୟ ନେଇ ସେ ୧୯୦୩ ମସିହାରେ "ଉତ୍କଳ ସମ୍ମିଳନୀ" ଗଠନ କରିଥିଲେ, ଏହାକୁ ବର୍ଦ୍ଧିତ କରାଇ ୧୯୦୫ ମସିହାରେ ଛାତ୍ର ଅନୁଷ୍ଠାନ ଗଢ଼ି ଉଠିଥିଲା। ମଧୁବାବୁଙ୍କ ମନ୍ତ୍ରୀ ପଦବୀକୁ ନେଇ ୧୯୨୧ ମସିହାରେ 'ଭାରତୀ ମନ୍ଦିର' ତରଫରୁ ଘୋର ବିରୋଧ ଆରମ୍ଭ ହୋଇଥିଲା । ହେଲେ ଏଠାରେ ଭୟ ଥିଲା ଓଡ଼ିଶାର ଦାୟିତ୍ୱ ଏବେ କିଏ ସମ୍ଭାଳିବ ? ସେ ସମୟର ଏକ ଘଟଣାରୁ ଜଣାପଡେ 'ଭାରତୀ ମନ୍ଦିର' ତରଫରୁ ବିଜ୍ଞାପିତ ଛାପିବା ପାଇଁ କୌଣସି ଛାପାଖାନା ମଧ୍ୟ ରାଜି ହେଉନଥିଲେ। କାରଣ ଇଂରେଜମାନଙ୍କର ଭୟ ଓ ହାକିମାତିକୁ ଡରି ଏପରି କାଣ୍ଡ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଥିଲା । ବହୁ କଷ୍ଟ ପରେ 'ଭାରତୀ ମନ୍ଦିର' ବିଜ୍ଞାପନକୁ ଛପା ଯାଇପାରିଥିଲା, କିନ୍ତୁ ମଧୁବାବୁଙ୍କ ମନ୍ତ୍ରୀପଦକୁ କେହି ସହଜରେ ଗ୍ରହଣ କରି ପାରୁନଥିଲେ ।

## ଗୋପବନ୍ଧୁ ଦାସଙ୍କ ଓ ଗୋପବନ୍ଧୁ ଚୌଧୁରୀଙ୍କ ସମ୍ପର୍କରେ :

ହରେକୃଷ୍ଣ ମହତାବଙ୍କ ' ଦଶବର୍ଷର ଓଡ଼ିଶା' ଓ 'ଗାନ୍ଧୀ ଓ ଓଡ଼ିଶା' ପୁସ୍ତକରେ ଗୋପବନ୍ଧୁ ଦାସଙ୍କ ଓଡ଼ିଶାର ଜନ ମାନସ ପ୍ରତି ଥିବା ତ୍ୟାଗ ଓ ସ୍ୱାଧୀନ ସଂଗ୍ରାମୀର ଭାବଧାରା ବର୍ଣ୍ଣନା ହୋଇଛି । ସେ ଥିଲେ ଓଡ଼ିଶାର ଜଣେ ପରମ ଓ ଚରମ ତ୍ୟାଗନିଷ୍ଠ ମାନବବାଦୀ ବିଶ୍ୱ କଲ୍ୟାଣକାରୀ ବ୍ୟକ୍ତି ସତ୍ତା । ଓଡ଼ିଶାକୁ ନୂଆ ରୂପରେ ଜାତୀୟପ୍ରୀତିର ଭାବଧାରାରେ ଗଢ଼ି ତୋଳିବା ପାଇଁ ପୁରୀର ସାକ୍ଷୀଗୋପାଳ ଠାରେ

ସତ୍ୟବାଦୀ ବନବିଦ୍ୟାଳୟ ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରିଥିଲେ । ଏହାକୁ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରି ସାର୍ ଏଡ୍ ୱାଡ ଗେଟେ ଓଡ଼ିଶା ପରିଭ୍ରମଣ ସମୟରେ ତାଙ୍କୁ ଅନେକ ପ୍ରଶଂସା କରିଥିଲେ । ଓଡ଼ିଶା ଏକ ବନ୍ୟା ପ୍ଲାବିତ ଅଞ୍ଚଳ ହୋଇଥିବାରୁ ଏଠାରେ ଘଟୁଥିବା ପ୍ରାୟ ସମସ୍ତ ପ୍ରାକୃତିକ ଦୁର୍ବିପାକରୁ ଓଡ଼ିଶାବାସୀଙ୍କ ସାହାଯ୍ୟ ସହଯୋଗ କରିବାରେ ନିଜକୁ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ମାତ୍ରାରେ ବିନିଯୋଗ କରୁଥିଲେ । ଯାହା ଆଧୁନିକ ଓଡ଼ିଶାର ଅତୀତ ପଟ୍ଟଭୂମିରେ ଏକ ଆଦର୍ଶବାଦର ପ୍ରମାଣିକ ମାନଚିତ୍ର ହୋଇ ଆଜି ସୁବାସିତ ହେଉଛି । ପଣ୍ଡିତ ଗୋପବନ୍ଧୁ ଓଡ଼ିଶାର ସେବା କରିବା ଲକ୍ଷ୍ୟ ନେଇ ରାଜନୀତିରେ ମଧ୍ୟ ପ୍ରବେଶ କରିଛନ୍ତି । ମଧୁବାବୁଙ୍କଯୋଗୁଁ ସେ 'ଲାଟ୍ ସଭା'ରେ ସଦସ୍ୟ ରୂପେ ନିର୍ବାଚିତ ହୋଇଥିଲେ । ପରନ୍ତୁ ସ୍ୱାଧୀନତା ସଂଗ୍ରାମରେ ସଂପୃକ୍ତ ହେବା ପାଇଁ ସେ ସ୍ୱଇଚ୍ଛାରେ ଓକିଲାତି ଓ ବ୍ୟବସ୍ଥା ସଭାର ସଦସ୍ୟ ପଦବୀକୁ ମଧ୍ୟ ପରିତ୍ୟାଗ କରିଥିଲେ । ମହତାବ ତାଙ୍କ ସମ୍ପର୍କରେ ଉଲ୍ଲେଖ କରିଛନ୍ତି – "ପଣ୍ଡିତ ଗୋପବନ୍ଧୁ ସ୍ପଷ୍ଟ ବୁଝୁଥିଲେ ଯେ ଭାରତୀୟ ମହାସଭାରେ ଯୋଗ ନଦେବା ଓଡ଼ିଶା ପକ୍ଷରେ ଆତ୍ମହତ୍ୟା କଲାପରି ।" (ପୃ-୧୪, ଦଶବର୍ଷର ଓଡ଼ିଶା) ଓଡ଼ିଶାର ଜାତୀୟ ଜୀବନ ଅବହେଳିତ ହେଉଥିବା ମନେକରି ତାଙ୍କ ନୟନ ଯୁଗଳ ଲୋତକପୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇଯାଇଥିଲା । ସେ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରିଥିଲେ ଓଡ଼ିଶାର ପ୍ରଶାସନିକ ବ୍ୟବସ୍ଥା ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାରେ ହେଉନଥିବା ଯୋଗୁଁ ଓଡ଼ିଆମାନେ ହିନ୍ଦୀ, ବଙ୍ଗଳା ଓ ତେଲୁଗୁ ଭାଷା ଶିଖିବାକୁ ବାଧ୍ୟ ହେଉଛନ୍ତି । ଯାହା ଜାତୀୟତାପ୍ରୀତି ନିମନ୍ତେ ଏକ ବଡ ଅନ୍ତରାୟ ସୃଷ୍ଟି କରୁଥିଲା । ୧୯୨୦ ମସିହାରେ ହୋଇଥିବା ଦୁର୍ଭିକ୍ଷରେ ପଣ୍ଡିତ ଦାସ ନିରାଶ୍ରୟୀମାନଙ୍କୁ ସାହାଯ୍ୟ ସହଯୋଗ କରିବା ସେ ସମୟରେ ତାଙ୍କର ସବୁଠାରୁ ବଡ଼ ବଦାନ୍ୟ ଥିଲା ।

ଗୋପବନ୍ଧୁ ଦାସଙ୍କ ପରି ସର୍ବସ୍ୱ ତ୍ୟାଗୀ ଓ ମାନବ ସେବାରେ ନିଜକୁ ଦଧିଚି ପରି ଆତ୍ମବଳୀଦାନ କରିନଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଓଡ଼ିଶାର ସ୍ୱାଧିନତା ଆନ୍ଦୋଳନ ପରିପ୍ରେକ୍ଷୀରେ ଗୋପବନ୍ଧୁ ଚୌଧୁରୀଙ୍କ ଭୂମିକା ଅତୁଳନୀୟ ମନେହୁଏ । ଜଣେ ସରକାରୀ କର୍ମଚାରୀ ହୋଇ ସୁଦ୍ଧା ଓଡ଼ିଶାର ଜାତୀୟ ଜୀବନର ଅସ୍ମିତାକୁ ସର୍ବଦା ବଜାୟ ରଖିବା ନିମନ୍ତେ ସେ ସତଚେଷ୍ଟିତ । ୧୯୧୯ ମସିହାରେ କେତେକ ଯୁବକମାନଙ୍କୁ ନେଇ ସେ କଟକଠାରେ 'ଭାରତୀ ମନ୍ଦିର' ନାମକ ଏକ ଅନୁଷ୍ଠାନ ସ୍ଥାପନ କରିଥିଲେ । ଛାତ୍ର ଓ ଓକିଲମାନଙ୍କ ମାର୍ଗଦର୍ଶକ ହୋଇ 'ଭାରତୀ ମନ୍ଦିର' କିଭଳି ଭାରତୀୟମାନଙ୍କୁ ବିପ୍ଳବ ଭରା ଆହ୍ୱାନ ଦେଇପାରିବ ସେଥିପ୍ରତି ଗୁରୁତ୍ୱ ଦେଉଥିଲେ ।

## ନାଗପୁର ଅଧିବେଶନ ଓ ଦେଶ ମିଶ୍ରଣ ପ୍ରସଙ୍ଗ :

ହରେକୃଷ୍ଣ ମହତାବ ଓଡ଼ିଶାର 'ଭାରତୀ ମନ୍ଦିର' ତରଫରୁ କଲିକତାକୁ ଯାଇଥିଲେ । ଯେଉଁଥିରେ ବଙ୍ଗଦେଶର ପ୍ରସ୍ତାବକୁ ଓଡ଼ିଶା ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ରୂପେ ଖଣ୍ଡନ କରିଥିଲା । ୧୯୨୦ ମସିହା ଡିସେମ୍ବର ମାସରେ ନାଗପୁର ଅଧିବେଶନ ଅନୁଷ୍ଠିତ ହୋଇଥିଲା । ଯେଉଁଥିରେ ଓଡ଼ିଶାରୁ ପ୍ରତିନିଧିତ୍ୱ କରିବା ପାଇଁ ଗୋପବନ୍ଧୁ ଦାସ, ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଜଗବନ୍ଧୁ ସିଂହ, ମୁକୁନ୍ଦପ୍ରସାଦ ଦାସ, ଓକିଲ ଭାଗିରଥି ମହାପାତ୍ର, ଶ୍ରୀ ଯଦୁମଣି ମଙ୍ଗରାଜ ଓ ହରେକୃଷ୍ଣ ମହତାବ ଯୋଗ ଦେଇଥିଲେ । ଏହି ଅଧିବେଶନରେ ମହାତ୍ମା ଗାନ୍ଧୀଙ୍କ ବିରୋଧୀ ତାଙ୍କର ଶିଷ୍ୟମାନେ ହୋଇଯାଇଥିଲେ ଓ ଦେଶବନ୍ଧୁ ଚିତ୍ତରଞ୍ଜନ ଦାସ ଅସହଯୋଗ ଆନ୍ଦୋଳନର ପ୍ରସ୍ତାବ ଆଣିଥିଲେ । ଯାହା ଦେଶରେ ଏକ ବୈପ୍ଳବିକ ଚିନ୍ତାଧାରା ସୃଷ୍ଟି କରିଥିଲା ଏବଂ ଏହା ଭାରତ ଇତିହାସକୁ ଏକ ନୂଆ ମୋଡ ଆଣିଦେଲା। ଗୋପବନ୍ଧୁ ଯେତେବେଳେ ଦେଶ ମିଶ୍ରଣ ପାଇଁ ବ୍ୟାକୁଳ ହେଉଥିଲେ, ସେତେବେଳେ ଓଡ଼ିଶାର ଅନ୍ୟ ନେତାମାନେ ଅନୁଭବ କରୁଥିଲେ ଯେ ମହାସଭାରେ ଯୋଗ ଦେଲେ ଦେଶ ମିଶ୍ରଣରେ ବାଧା ଉପୁଜିବ। ଏଥିପାଇଁ ମନାନ୍ତର ଓ ମତାନ୍ତର ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଥିଲା । ୧୯୨୧ ମସିହା ଜାନୁୟାରୀ ମାସରେ ଅସହଯୋଗ ଆନ୍ଦୋଳନରେ କଟକ କଲେଜରେ ଛାତ୍ରମାନେ ଧର୍ମଘଟ ଆରମ୍ଭ କରିଦେଇଥିଲେ । ଓଡ଼ିଶାର ପ୍ରାଦେଶିକ ମହାସଭା ଗଠନ ଭାର ସଭାପତି ପଣ୍ଡିତ ଗୋପବନ୍ଧୁ ଦାସ, ସମ୍ପାଦକ ଭାବରେ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଭାଗିରଥି ମହାପାତ୍ର ତୁଲାଉଥିଲେ । ଗୋପବନ୍ଧୁ ଦାସ ରାଜନୈତିକ ମହାସମରରେ ଯୋଗଦେବା ପରେ ସତ୍ୟବାଦୀ ବନବିଦ୍ୟାଳୟ ଦାୟିତ୍ୱ ପ୍ରତି ଅବହେଳିତ ହୋଇପଡିଥିଲେ । ଫଳରେ କୃପାସିନ୍ଧୁ ମିଶ୍ର ଏହାର ମୁଖ୍ୟ ଦାୟିତ୍ୱ ବହନ କରନ୍ତି । ଏହି ୧୯୨୧ ମସିହା ଥିଲା ମହାତ୍ମାଗାନ୍ଧୀଙ୍କ ଓଡ଼ିଶା ଆଗମନର ପ୍ରଥମ ସମୟ ସୀମା।

## ଭାରତୀୟ ଜାତୀୟ ସଂଗ୍ରାମ ଓ ଗାନ୍ଧିଜୀଙ୍କ ଓଡ଼ିଶା ଆଗମନ:

ଭାରତୀୟ ଜାତୀୟ ସଂଗ୍ରାମରେ ଓଡ଼ିଶାର ଅଂଶଗ୍ରହଣ କିଛି କମ୍ ନଥିଲା । ବିଶେଷତଃ କଟକ, ସମ୍ବଲପୁର, ଜଗତସିଂହପୁର, ବାଲେଶ୍ୱର ଓ ଭଦ୍ରକ ଜିଲ୍ଲା ସମେତ ଓଡ଼ିଶାର ଅନ୍ୟକେତେକ ମଧ୍ୟ ଜାତୀୟ ଆନ୍ଦେଳନର ସୂତ୍ରପାତ ହୋଇସାରିଥିଲା । ୧୯୨୧ ମସିହାରେ ଗାନ୍ଧୀ ପ୍ରଥମଥର ଓଡ଼ିଶା ଆସି ଭଦ୍ରକ, କଟକ, ପୁରୀ, ସତ୍ୟବାଦୀ ଓ ଗଞ୍ଜାମ ଜିଲ୍ଲା ପରିଭ୍ରମଣ କରିଥିଲେ । ମହାତ୍ମାଗାନ୍ଧୀ ସେ ସମୟରେ ବନ୍ୟା ଓ ଦୁର୍ଭିକ୍ଷ ବିପନ୍ନ ଓଡ଼ିଶାର ରୂପଚିତ୍ରକୁ ଦେଖି ତଟସ୍ଥ ହୋଇପଡିଥିଲେ । ଭାରତ ବର୍ଷରେ ଏଭଳି ଏକ ଐତିହାସିକ କ୍ଷେତ୍ରଫଳର ସ୍ଥିତି ଆଜି ବିପନ୍ନ, ଏହାକୁ ସେ ସହଜରେ ଗ୍ରହଣ କରିପାରିନଥିଲେ । ସେ ଅନୁଭବ କରିଥିଲେ ଓଡ଼ିଶା ହେଉଛି ଏକ "ଜିଅନ୍ତା ମୁର୍ଦ୍ଦାର" । ୧୯୨୧ ମସିହା ଜୁନ ୩୦ ତାରିଖ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମହାସଭାର କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ଥିଲା ସଭ୍ୟ ଓ ପାଣ୍ଠି ସଂଗ୍ରହ କରିବା । ଯାହାର ନାମ ଥିଲା 'ଲୋକମାନ୍ୟ ତିଳକ ପାଣ୍ଠି' । ଯେଉଁ ଲକ୍ଷ୍ୟ ନେଇ ଓଡ଼ିଶାରେ ଏହି କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ଆରମ୍ଭ ହୋଇଥିଲା ତାହା ସଫଳ ହେଲାନାହିଁ । ଏହି ସମୟରେ ଆଉ ଏକ ବିଶେଷ ଘଟଣା ଦୃଷ୍ଟିଗୋଚର ହୁଏ ବିଦେଶୀ ଲୁଗା ବର୍ଜନ ଓ ବାଲେଶ୍ୱରରେ ଏହାକୁ ବିରୋଧ କରୁଥିବା ପଚାଶ ହଜାର ସଂଗ୍ରାମୀଙ୍କୁ ଜେଲ ଦଣ୍ଡାଦେଶ ଶୁଣାଣି ହୋଇଥିଲା । ଯାହା ଶିଥିଳ ଭାରତୀୟମାନଙ୍କ ହୃଦୟରେ ଏକ ନୂତନ ଉନ୍ମାଦନା ଓ ଜାଗୃତି ସୃଷ୍ଟି କରିପାରିଥିଲା । କେବଳ ସେତିକି ନୁହେଁ ଉକ୍ତ ସମୟରେ ଗୋପବନ୍ଧୁଙ୍କ ପ୍ରକାଶିତ 'ସମାଜ' ପତ୍ରିକା ନାମରେ ମାନହାନି ଅପରାଧରେ ଫୌଜଦାରୀ ମକଦ୍ଦମା ହୋଇଥିଲା । ଯେଉଁଥିରୁ ସୁଭାଷ

ଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ଭାଇ ସୁରେଶ ଚନ୍ଦ୍ର ବୋଷ ଡେପୁଟି ମାଜିଷ୍ଟ୍ରେଟ ଥିବା ଯୋଗୁଁ ସେ ଗୋପବନ୍ଧୁଙ୍କୁ ନିର୍ଦ୍ଦୋଷରେ ଖଲାସ କରିବାପରେ ଚାକିରୀରୁ ଇସ୍ତଫା ଦେଇଥିଲେ ।

ଅସହଯୋଗ ଆନ୍ଦୋଳନ ପ୍ରତି ଇଂରେଜ ସରକାରଙ୍କର ନୀତି ଥିଲା ବଡ ଦାରୁଣ । ଅର୍ଥାତ୍ ଭାରତୀୟମାନେ ଅସହଯୋଗ ଆନ୍ଦୋଳନ କରି ଦେଶ ସ୍ୱାଧୀନ କରିବାର ଇଚ୍ଛା କେବେ ସଫଳ ହୋଇପାରିବ ନାହିଁ । ପରନ୍ତୁ, ଯାହାର ମନ ଓ ଧ୍ୟାନ ଭାରତ ମାତାର ପୂର୍ଣ୍ଣ ସ୍ୱାଧୀନତାକୁ ଫେରାଇ ଆଣିବାକୁ ଚେଷ୍ଟିତ ତାହା ପୁଣି ସତ୍ୟ ଓ ନ୍ୟାୟ ମାର୍ଗରେ, ଏଣୁ ଏହାକୁ କିଏ ଭଲା ଅଟକାଇ ପାରିବ । ଏହି ଭାରତୀୟ ମହାସଭାର ସେନାପତି ଥିଲେ ମହାତ୍ମା ଗାନ୍ଧୀ । ୧୯୨୨ ମସିହା ଆରମ୍ଭରେ ବିଦେଶୀ ଶାସନ ପ୍ରତି ଭାରତୀୟଙ୍କ ମନରେ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇସାରିଥିଲା ଘୃଣାର ବାତାବରଣ । ସ୍ୱୟଂସେବକ ସଭାର ସଦସ୍ୟମାନେ ସେତେବେଳକୁ ନିଜସ୍ୱ ସୂତା କାଟିବା ଖଦଡ଼ ଧୋତି ପିନ୍ଧିବା ସର୍ବୋପରି କାୟ ମନ ବାକ୍ୟରେ ଅହିଂସା ଆଚରଣର ମାର୍ଗ ଆପଣାଇ ଥିଲେ । ପରନ୍ତୁ, ମହତାବଙ୍କ ଏହି ଐତିହାସିକ ପୁସ୍ତକ ଅଧ୍ୟୟନ କଲେ ଜଣାଯାଏ ଉକ୍ତ ଦଶବର୍ଷ ମଧ୍ୟରେ ଓଡ଼ିଶା ସହିଥିଲା ଅକଥନୀୟ ଅତ୍ୟାଚାର, ନିର୍ଯ୍ୟାତନା ଓ ହୋଇଥିଲା ଶୋଷଣର ଶିକାର ପରନ୍ତୁ, ପାଇଥିଲା ଭାରତୀୟ ସ୍ୱାଧିନତା ପୃଷ୍ଠଭୂମିରେ ନିଜର ଆତ୍ମବଳିଦାନ ଓ ତ୍ୟାଗ ମନୋଭାବର ସମୁଚ୍ଚ ପ୍ରାମାଣିକ ରୂପ । ଫଳରେ ଘରପୋଡ଼ି, କନିକା ପ୍ରଜାଙ୍କ ଉପରେ ଅତ୍ୟାଚାର ଏବଂ ସାଧାରଣ ମଣିଷ ଉପରେ ଘଟିଥିଲା କାରୁଣ୍ୟର ପ୍ରତିଫଳିତ ଚିତ୍ର ।

## ଇଂରେଜ ଶାସନର ବିଭତ୍ସ ଚିତ୍ର :

ଗୋଟେ ପଟେ ପ୍ରଥମ ବିଶ୍ୱଯୁଦ୍ଧର ଅବସାନ ପରେପରେ ପୃଥିବୀରେ ଶାନ୍ତ ଖୋଜୁଥିବା ଏହି ଇଂରାଜୀ ଜାତି ଭାରତବର୍ଷ ତଥା ଓଡ଼ିଶାରେ ଘଟାଉଥିଲା ଅମାନବୀୟ ପାଶବିକ ଅତ୍ୟାଚାର । ଏକ ବିବରଣୀରୁ ଜଣାପଡେ ଏହି ସମୟରେ ପାଖାପାଖି କୋଡ଼ିଏ ହଜାର ଘରପୋଡି ହୋଇଥିଲା, ଯେଉଁଥିରେ କଟକ ସହରରେ ଆଠ ହଜାର ଘରପୋଡି ଥିଲା । ସବୁପରେ ଚତୁର ଏହି ଇଂରେଜ ଜାତି ଏହାକୁ ମହାସଭା ନାମରେ ମିଥ୍ୟା ଆରୋପ କରିବା ସହିତ ଗୋପବନ୍ଧୁଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ଦୋଷୀ ସଜାଇଥିଲା । କନିକା ରାଜା ଓ ପ୍ରଜାମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଅସନ୍ତୋଷର ବୀଜବୁଣି ଜମି ବନ୍ଦୋବସ୍ତକୁ ନେଇ ଆରମ୍ଭ ହେଲା ଆନ୍ଦୋଳନ । ଯେଉଁଥିରେ ସାରା ଓଡ଼ିଶାରେ ଧାରା ୧୨୪ ଦଣ୍ଡାଦେଶ ଫୌଜଦାରୀ ସଂଶୋଧିତ ଆଇନ ଜାରିହେଲା । ଯାହାଦ୍ୱାରା ସାଧାରଣ ମଣିଷ ନିର୍ଯାତିତ ହେବା ସହିତ ନିଜ ନିଜ ମଧ୍ୟରେ ଆରମ୍ଭ କରିଦେଇଥିଲେ ବାଦବିବାଦ । ପୁଣି ସେହି ଜମି ବନ୍ଦୋବସ୍ତକୁ କେନ୍ଦ୍ରକରି ଓଡ଼ିଶା ଏକ ଅଶାନ୍ତ ବାତାବରଣ ଆଡକୁ ଅଗ୍ରସର ହୋଇପଡିଲା । ଯେଉଁଥିରେ ମହାତ୍ମା ଗାନ୍ଧୀଙ୍କ ହସ୍ତକ୍ଷେପ ଦ୍ୱାରା ପରିବେଶ କିଛି ସମୟ ଅସନ୍ତୋଷରୁ ଶାନ୍ତି ହୋଇପାରିଥିଲା । କାରଣ ତାଙ୍କର ମତ ଥିଲା ଏ ବର୍ଜନ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ହିଂସା ବର୍ଜିତ ହେବା ଆବଶ୍ୟକ । ଏହି ସମୟ ଖଣ୍ଡରେ ଅତ୍ୟାଚାର ଓ ଓଡ଼ିଶାର ସ୍ଥିତିକୁ ନେଇ ଅନେକ ଆଶ୍ରମ ବନ୍ଦ ହୋଇଯାଇଥିଲା, ସେଥିମଧ୍ୟରେ କଟକ ଆଶ୍ରମ, ବାଲେଶ୍ୱର ଆଶ୍ରମ, ଭଦ୍ରକ ଆଶ୍ରମ ଆଦି ଆଶ୍ରମ ଗୁଡିକ ବନ୍ଦ ହେବା ସହିତ ଭାଙ୍ଗିରୁଜି ମାଟିରେ ମିଶିଯାଇଥିଲା । କନିକା ପ୍ରଜା ଆନ୍ଦୋଳନ ଧୀରେ ଧୀରେ ସମାପ୍ତ ହୋଇ ଶେଷରେ ନିଜେ ନିଜର ଜମିର ସରକାରୀ ବନ୍ଦୋବସ୍ତ ହାସଲ କଲେ ।

୧୯୨୭ ମସିହା ଭଦ୍ରକ ସବଡିଭିଜନରେ କୃଷ୍ଣପୁର ପ୍ରଜାମାନେ ମଧ୍ୟ ଜମିଦାରଙ୍କ ଅତ୍ୟାଚାର ପାଇଁ ଘରଦ୍ୱାର ଛାଡି ପଳାଇଯାଇଥିଲେ । ଦଶବର୍ଷ ମଧ୍ୟରେ ଏହା ଥିଲା ଜମିକୁ ନେଇ ଆଉ ଏକ ଘଟଣା । ସେହିପରି ୧୯୨୮ ମସିହାରେ ନୀଳଗିରି ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ଆରମ୍ଭ ହେଲା, ଯେଉଁଥିରେ ନୀଳଗିରି ପ୍ରଜାମାନଙ୍କୁ ବର୍ଷତମାମ୍ ହାତୀ ଗୋଡାଇବା କାର୍ଯ୍ୟରେ ବେଠି ଖଟାଯାଇ କର୍ମଚାରୀମାନଙ୍କୁ ପାରିଶ୍ରମିକ ନଦେଇ ସେମାନଙ୍କ ଉପରେ ଅତ୍ୟାଚାର କରିବା ଫଳରେ ଆର୍ଥିକ ଅନଟନ ମଧ୍ୟରେ ନିଜ ଘର ଛାଡି କେହି କେହି ବାଲେଶ୍ୱର ଆଡକୁ ଚାଲିଯାଇଥିଲେ ଯାହା ମହାତ୍ମା ଗାନ୍ଧୀଙ୍କ ବିବରଣୀରୁ ଜଣାପଡେ । ୧୯୨୮ ମସିହାରେ ହୋଇଥିବା ବନ୍ୟା ପ୍ରପୀଡିତ ଓଡ଼ିଶାର ଅବସ୍ଥା ଅତ୍ୟନ୍ତ ଶୋଚନୀୟ ହୋଇପଡିଥିଲା । ଯେଉଁଥିରେ ଅଶୀ ହଜାର ଘର ଭାଙ୍ଗିବା ସହିତ ଷାଠିଏ ମାଇଲ ରେଳ ଲାଇନ ଭାସିଯାଇଥିଲା, ଯାହା ଏହି ସମୟର ଏକ ଭୟଙ୍କର ରେଖା ଚିତ୍ର ସୃଷ୍ଟି କରିଥିଲା । ୧୯୨୭-୨୮ ମସିହାରେ ଦୁଇଟି ବଡ ଘଟଣା ଓଡ଼ିଶା ଇତିହାସରେ ଦୃଶ୍ୟମାନ ହୁଏ । ହିନ୍ଦୁ ଓ ମୁସଲମାନମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ସାମ୍ପ୍ରଦାୟିକ ବିବାଦ ସୃଷ୍ଟି କରି ଇଂରେଜମାନେ ରାଜନୈତିକ ପରିସ୍ଥିତିକୁ ଅସନ୍ତୁଳିତ କରାଇଥିଲେ । ଫଳରେ ଓଡ଼ିଶାରେ ହିନ୍ଦୁ ସଂଗଠନ ଆରମ୍ଭ ହୋଇଥିଲା ଓ ଏହାର ସଭାପତି ଦାୟିତ୍ୱ ବହନ କରିଥିଲେ ନୀଳକଣ୍ଠ ଦାସ । ଏହି ବର୍ଷ ଓଡ଼ିଶା ତାର ଯଶସ୍ୱୀ ପୁତ୍ର ଉତ୍କଳମଣୀଙ୍କୁ ସବୁଦିନ ପାଇଁ ହରାଇଥିଲା । ଏହା ଥିଲା ଓଡ଼ିଶା ପାଇଁ ଏକ ଅପୂରଣୀୟ କ୍ଷତି । ସେହିପରି ୧୯୩୦ ରେ ଲାହୋର କଂଗ୍ରେସ ଅଧିବେଶନରେ ପଣ୍ଡିତ ଜବାହାରଲାଲ ନେହେରୁ ମତ ଦେଇଥିଲେ 'ପୂର୍ଣ୍ଣ ସ୍ୱାଧୀନତା ହେଉଛି ଭାରତର ଲକ୍ଷ୍ୟ' । ଏହା ଥିଲା ଭାରତୀୟ ଜନ ଆନ୍ଦୋଳନର ଉଗ୍ର ମୁହୂର୍ତ୍ତ । ଏହି ୧୯୩୦ ମସିହାରେ ଓଡ଼ିଶା ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ନେଇଥିଲା ଏକ ଭୟାବହ ରୂପ । ଯେଉଁଥିରେ ମୁଖ୍ୟ ଭୂମିକା ଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ ଗୋପବନ୍ଧୁ ଚୌଧୁରୀ । କେବଳ ସେତିକି ନୁହେଁ ନାରୀ ଜାଗରଣ ଓ ନାରୀ ସ୍ୱାଧୀନତା ସଂଗ୍ରାମୀମାନଙ୍କର ଆଗ୍ରହ ଓ ଆତ୍ମବିଶ୍ୱାସ ଓଡ଼ିଶା ଇତିହାସ ପାଇଁ ଏକ ସୁବର୍ଣ୍ଣ ସମୟ ହୋଇପାରିଥିଲା । ବିଶେଷକରି ରମାଦେବୀ ଚୌଧୁରୀ, ମାଳତୀ ଦେବୀ ଚୌଧୁରୀ ଓ ସରଳା ଦେବୀଙ୍କର ଭୂମିକା ଅତ୍ୟନ୍ତ ଦୁଃସାହସିକପୂର୍ଣ୍ଣ ମନେହୁଏ ।

## ଓଡ଼ିଶାର ସଂଗ୍ରାମୀ ଅଭିଯାନ :

ଆମେରିକାର ସ୍ୱାଧୀନତା ସଂଗ୍ରାମ ଯେପରି ଚା ବାକ୍ସ ଫୋପାଡିବାରୁ ଆରମ୍ଭ ହୋଇଥିଲା ଠିକ୍ ସେହିପରି ଭାରତର ସ୍ୱାଧୀନତା

ସଂଗ୍ରାମ ଲବଣ ଆଇନ ଭଙ୍ଗ ଅଭିଯାନରୁ ସୂତ୍ରପାତ ହେଲା । ଗୁଜୁରାଟର ଦାଣ୍ଡି ନାମକ ସ୍ଥାନରୁ ଲୁଣ ଆଇନ ଅମାନ୍ୟ କରିବା ପାଇଁ ମାର୍ଚ୍ଚ ୧୨ ତାରିଖ ଯେଉଁ ଯାତ୍ରା ଆରମ୍ଭ ହୋଇଥିଲା ତାହା ଭାରତର ପ୍ରାଦେଶିକ ଭୂଖଣ୍ଡରୁ ଏକ ଦ୍ରୁତ ବିସ୍ଫୋରଣର ରୂପନେଇ ଭାରତର କୋଣ ଅନୁକୋଣରେ ପ୍ରଭାବ ଆରମ୍ଭ କରିଥିଲା । ଓଡ଼ିଶାରେ ଏହାର ପ୍ରଭାବ ମଧ୍ୟ ବ୍ୟାପକ ପରିମାଣରେ ପରିଲକ୍ଷିତ ହୁଏ । ବାଲେଶ୍ୱରର ଇଞ୍ଚୁଡ଼ି ଠାରେ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ଆରମ୍ଭ ହୋଇଥିଲା । ଗାନ୍ଧି ଏପ୍ରିଲ ୬ ରେ ଦାଣ୍ଡିରେ ଲୁଣ ଆଇନ୍ ଭାଙ୍ଗିଲାବେଳେ, ଠିକ୍ ସେହିଦିନ ଗୋପବନ୍ଧୁ ଚୌଧୁରୀ ଓ ତାଙ୍କ ଦଳ ଇଞ୍ଚୁଡ଼ିରେ ଲବଣ ଆଇନ ଭାଙ୍ଗିଥିଲେ । ଫଳରେ ପୋଲିସ ଓ କର୍ମଚାରୀମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ସଂଘର୍ଷର ବାତାବରଣ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଥିଲା । ବିଶେଷକରି ମହାତ୍ମାଗାନ୍ଧୀଙ୍କ ଆହ୍ୱାନ ଥିଲା – "ମୋ ଶବ ପଛେ ସମୁଦ୍ରରେ ଭାସୁ, ମୋର ମୃତ ଦେହରୁ ହାଡ ଟାଣିନେଇ କୁକୁର ପଛେ ଚାଟି ଖାଉ ମୁଁ ସ୍ୱରାଜ୍ୟ ବିନା ଫେରିବି ନାହିଁ।" (ଦଶବର୍ଷର ଓଡ଼ିଶା, ପୃ-୮୦) ଫଳରେ ଏହା ଏକ ବୈପ୍ଲବିକ ଗୁଞ୍ଜରଣ ସୃଷ୍ଟି କରି ଓଡ଼ିଶାର ପୁରପଲ୍ଲୀରେ ଜନ ଆତଙ୍କ ସୃଷ୍ଟି କରିଥିଲା। ଯାହାର ପ୍ରଭାବରେ ଓଡ଼ିଶାର ଇଞ୍ଚୁଡ଼ି ପରେ କଟକ, ପୁରୀ, ସମ୍ବଲପୁର, ଗଞ୍ଜାମ ଆଦି ବିଭିନ୍ନ ଅଞ୍ଚଳରୁ ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀମାନେ ଆସି ଯୋଗଦେଇଥିଲେ। ସେହି ବର୍ଷ ଏପ୍ରିଲ ୧୭ ତାରିଖରେ ସୁନ୍ଦରୀ ଛକ ଠାରେ ଅନୁଷ୍ଠିତ ହୋଇଥିବା ଲୁଣ ଶୋଭାଯାତ୍ରା ଓଡ଼ିଶାର ଏକ ବଡ ବିପ୍ଳବ ଆଣିଦେଇଥିଲା । ଏଥିରେ କେବଳ ପୁରୁଷ ନୁହନ୍ତି, ରମାଦେବୀ, ମାଳତୀ ଦେବୀ ଓ ସରଳା ଦେବୀଙ୍କ ନେତୃତ୍ୱ ବଳରେ ଶତାଧିକ ନାରୀ ନେତ୍ରୀମାନେ ଉକ୍ତ ଶୋଭାଯାତ୍ରାରେ ଯୋଗ ଦେଇଥିଲେ। ଯାହାର ପ୍ରଭାବରେ ବୀତସ୍ପୃହା ହୋଇ ଏପ୍ରିଲ ୧୮ ତାରିଖରେ ଗୋପବନ୍ଧୁ ଚୌଧୁରୀ, ଡାକ୍ତର କୃଷ୍ଣପ୍ରସାଦ ମହାନ୍ତି ଓ ହରେକୃଷ୍ଣ ମହତାବ ଗିରଫ ହୋଇଥିଲେ । ଉକ୍ତ ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଭାରତର ମୋଟ ସଂଗ୍ରାମୀମାନଙ୍କ ଭିତରୁ ଓଡ଼ିଶାର ବାଲେଶ୍ୱର ଜିଲ୍ଲା ଭାରତ ବର୍ଷରେ ଦ୍ୱିତୀୟ ବୋଲି ଐତିହାସିକ ଡକ୍ଟର ମହତାବ ଘୋଷଣା କରନ୍ତି ।

## ଗାନ୍ଧିଜୀଙ୍କ ଓଡ଼ିଶା ସହ ସମ୍ପର୍କ :

ଓଡ଼ିଶା ଇତିହାସରେ ଗାନ୍ଧିଜୀଙ୍କ ଭୂମିକା ଥିଲା ଅବିସ୍ମରଣୀୟ। ଓଡ଼ିଶାକୁ ଅହେତୁକ ଭଲପାଇବା ଏବଂ ଓଡ଼ିଶାରେ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଥିବା ବିଭିନ୍ନ ସମସ୍ୟାକୁ ଯଥାସମ୍ଭବ ଦୂରକରିବା ଆଦି ଘଟଣାରୁ ଗାନ୍ଧୀଜୀଙ୍କ ଓଡ଼ିଶା ପ୍ରୀତିର ଭାବଧାରା ପରିସ୍ଫୁଟିତ ହୋଇଉଠେ । ଗାନ୍ଧିଜୀ ଯେଉଁ ସତ୍ୟାଗ୍ରହର ମାର୍ଗ ଦେଖାଇଗଲେ ତାହା ଏକ ବଡ ରାଜନୈତିକ ଅସ୍ତ୍ର ଭାବେ କେବଳ ୟୁରୋପ ଓ ଆଫ୍ରିକା ଦେଶର ପଥପ୍ରଦର୍ଶକ ହୋଇନଥିଲା ବରଂ ଓଡ଼ିଶାର ସାମାଜିକ ଆବେଦନ ଓ ସଂଗ୍ରାମୀ ପୁରୁଷ ସୃଷ୍ଟି କରିବାର ଏକ ପ୍ରମୁଖ ଦାୟିତ୍ୱ ବହନ କରିଥିଲା । ଫଳରେ ଓଡ଼ିଶାରେ ଅନୁଷ୍ଠିତ ହୋଇଥିବା ଦୁଇଟି ପ୍ରମୁଖ ଆନ୍ଦୋଳନ ଯଥା ଲବଣ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ଓ ଭାରତଛାଡ ଆନ୍ଦୋଳନ ସଫଳତାର ସହ ଭାରତୀୟ ସ୍ୱାଧୀନତା ସଂଗ୍ରାମ ପୃଷ୍ଠଭୂମିକୁ ଐତିହାସିକ କରିପାରିଥିଲା। କେବଳ ବିପ୍ଲବର କଥା ନୁହେଁ ୧୯୨୦ ମସିହାରେ ପୁରୀ ଜିଲ୍ଲାରେ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଥିବା ଘୋର ଦୁର୍ଭିକ୍ଷ, ମହାତ୍ମାଗାନ୍ଧୀଙ୍କ ସହାୟତାରେ ଅନେକ ସାହାଯ୍ୟ ଓ ସହଯୋଗ ଏ ଜାତି ପାଇପାରିଥିଲା । ଅମୃତଲାଲ ଠକ୍କରଙ୍କୁ ଓଡ଼ିଶାକୁ ପଠାଇ ଦୁର୍ଭିକ୍ଷର ସମସ୍ତ ଘଟଣା ଏବଂ ସୁବିଧା ସୁଯୋଗ କରିବାର ବନ୍ଦୋବସ୍ତ କରାଇଥିଲେ । ୧୯୨୧ ମସିହା ମାର୍ଚ୍ଚ ମାସ ୨୨ ତାରିଖ ଗାନ୍ଧୀ ଉତ୍କଳ ମାଟିରେ ପାଦ ପକାଇ ସଂଗ୍ରାମୀ ମାନଙ୍କର ଶିଥିଳ ମନରେ ଆଗ୍ନେୟ ସୃଷ୍ଟିକରିବାରେ ସୁଫଳ ହୋଇଥିଲେ। ସେହି ବର୍ଷ ମାର୍ଚ୍ଚ ୨୩ ତାରିଖ ଥିଲା ଓଡ଼ିଶା ମାଟିରେ ଗାନ୍ଧୀଙ୍କ ଐତିହାସିକ ଅଭିଭାଷଣ। ଯେଉଁଥିରେ ମନ୍ତ୍ରମୁଗ୍ଧ ହୋଇଥିଲେ ଶହଶହ ସଂଗ୍ରାମୀ ନରନାରୀମାନେ। ଓଡ଼ିଶାର ସାମାଜିକ ବାତାବରଣକୁ ଲକ୍ଷ୍ୟକରି ସେ ତାଙ୍କ ପ୍ରବନ୍ଧ "ଇୟଙ୍ଗ ଇଣ୍ଡିଆ" ଏପ୍ରିଲ ୧୩ ତାରିଖ ସଂଖ୍ୟାରେ ଉଲ୍ଲେଖ କରିଥିଲେ – "ଏହା ମୋର ପ୍ରଥମ ଓଡ଼ିଶା ପରିଦର୍ଶନ । ଓଡ଼ିଶାରେ କଙ୍କାଳର ଦୃଶ୍ୟ ଦେଖିବି ବୋଲି ମୁଁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ଥିଲି, କିନ୍ତୁ ଯାହା ଦେଖିଲି ସେତେ ମୁଁ ଆଶା କରିନଥିଲି । ମୁଁ ଭୀଷଣ ଦୃଶ୍ୟମାନ ଦେଖିଛି କିନ୍ତୁ ଯାହା ଦେଖିଲି ତାହା ଆହୁରି ଭୀଷଣ ଥିଲା।" (ଗାନ୍ଧି ଓ ଓଡ଼ିଶା, ପୃ-୧୭)

## ଆଲୋଚନା :

ଭାରତ ସ୍ୱାଧୀନତା ପାଇବାରେ ଓଡ଼ିଶାର ଭୂମିକା ଅତ୍ୟନ୍ତ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ମନେହୁଏ । ପରନ୍ତୁ ଆମେ ଆମର ଏହି ଇତିହାସକୁ ଆଲୋଚନା କିମ୍ବା ସମାଲୋଚନା କରିବାରେ ବହୁ ପଛରେ ରହିଯାଇଛୁ। ଇତିହାସହିଁ କେବଳ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଭବିଷ୍ୟତ ପାଇଁ ପଥପଦର୍ଶକ ହୁଏ ତାହା ନୁହେଁ, ବରଂ ବର୍ତ୍ତମାନ ପାଇଁ ପ୍ରେରଣା ମଧ୍ୟ ହୋଇଥାଏ । ୧୯୪୭ ମସିହାରେ ଦେଶ ସ୍ୱାଧୀନତା ଅବସରରେ ଓଡ଼ିଶାର ଭୂମିକା ଅତୁଳନୀୟ। ଏହା କେବଳ ଇତିହାସ ଦ୍ୱାରା ପ୍ରମାଣିତ ହୋଇପାରେ। ହେଲେ ଆମ ଐତିହାସିକଙ୍କ ଶିଥିଳତା ମନ ଯୋଗୁଁ ଆମ ଇତିହାସ ରଚନା ବହୁ ବିଳମ୍ବରେ ଆରମ୍ଭ ହୋଇଥିଲା । ଏଣୁ ହରେକୃଷ୍ଣ ମହତାବଙ୍କ ଏହି ପୁସ୍ତକ ଦ୍ୱୟ ଅତୀତ ଓଡ଼ିଶାର ଏବଂ ଭାରତବର୍ଷର ମହାନ ଜନନାୟକ ମହାତ୍ମା ଗାନ୍ଧୀଙ୍କ ବିବରଣୀ ପ୍ରକାଶ କରିବା ସହିତ ଓଡ଼ିଶାର ସ୍ୱାଧୀନତା ସଂଗ୍ରାମୀ ମଧୁସୁଦନ ଦାସ, ଗୋପବନ୍ଧୁ ଦାସ, ଗୋପବନ୍ଧୁ ଚୌଧୁରୀ, ରମାଦେବୀ ଏବଂ ମାଳତୀଦେବୀଙ୍କ ପରି ଅନେକ ସଂଗ୍ରାମୀ ମହାପୁରୁଷ ମାନଙ୍କର ବିପ୍ଳବଭରା ଆହ୍ୱାନକୁ ସ୍ୱିକାର କରି ଦେଶମାତୃକା ପାଇଁ ନିଜର ତ୍ୟାଗପୂତ ସମର୍ପଣ ଭାବନା ପ୍ରଦର୍ଶନ କରିଛନ୍ତି । ଆଜି ଆମ ଦେଶରେ ଯେଉଁସବୁ ବିପ୍ଳବ ଦେଖାଯାଉଛି ତାହା କେବଳ ସସ୍ତା ରାଜନୈତିକ ପାଇଁ ଉଦ୍ଦିଷ୍ଟ । ପରନ୍ତୁ ଆମ ଅଗ୍ରଜ ମାନଙ୍କ ବିପ୍ଳବର ମୂଳ ଲକ୍ଷ ଥିଲା ଦେଶ ମାତୃକାର ଆତ୍ମରକ୍ଷା କରିବା। ଏଥିପାଇଁ ଆତ୍ମ ବଳୀଦାନ ଦେବାକୁ ସେମାନେ ମଧ୍ୟ ପଛାଉନଥିଲେ ।

ସାମ୍ପ୍ରତିକ ସମାଜ ଯାହା କହୁନା କାହିଁକି, ତତ୍କାଳିନ ଇତିହାସ କୁହେ । ଗାନ୍ଧିଜୀଙ୍କ ନିତୀ ଓ ଆଦର୍ଶ ଥିଲା ଆମ ପାଇଁ ବେଦବାକ୍ୟ ସଦୃଶ୍ୟ । ଏଥିରେ ଦ୍ୱିମତ ନାହିଁ । ସତ୍ୟ ଓ ଅହିଁସାର ଆତ୍ମ ବଳିଦାନ ଥିଲା ଆମ ସ୍ୱାଧୀନତୀର ସ୍ୱର ଓ ସ୍ୱାକ୍ଷର । ତନ୍ମରୁ ସେ ଯେଉଁ ଦୁଇଟି ପ୍ରମୁଖ ଆନ୍ଦୋଳନ ସହ ଜଡ଼ିତ ହୋଇଥିଲେ- 'ଲବଣ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ' ଓ ଅନ୍ୟଟି 'ଭାରତଛାଡ ଆନ୍ଦୋଳନ' ଏଥିରେ ଓଡ଼ିଶାର ସଂଯୋଗ ଥିଲା ଭାରତ ଇତିହାସ ପାଇଁ ସର୍ବଶ୍ରେଷ୍ଠ ଭୂମିକା । ଦୁର୍ଦ୍ଦଶା, ଅତ୍ୟାଚାର, ତ୍ୟାଗ ତଥା କଷଣର ବାରମ୍ବାର ଚାବୁକ ମାଡ ଖାଇ ମଧ୍ୟ ଏ ଜାତି ଦେଶମାତୃକା ପାଇଁ ଯେଉଁ ବଳିଦାନ ଦେଇଛି ତାହା ଅବିସ୍ମରଣୀୟ ଓ ବନ୍ଦନୀୟ ଅଟେ ।

## ଉପସଂହାର :

ଓଡ଼ିଶାର ଜାତୀୟତାପ୍ରୀତିର ଚିନ୍ତାଧାରାକୁ ବଳବତ୍ତର କରିବା ନିମନ୍ତେ ଗାନ୍ଧୀଙ୍କ ଭୂମିକା ଥିଲା ଅତୁଳନୀୟ । ସତ୍ୟ ଓ ଅହିଂସାର ପୂଜାରୀ, ପରମ ସମାଜ ସଂସ୍କାରକ ତଥା ସର୍ବଧର୍ମକୁ ସମ୍ମାନ ଦେଉଥିବା ଗାନ୍ଧୀ ଓଡ଼ିଶାକୁ ଆସି ବିଭିନ୍ନ ସମସ୍ୟା ଦୂର କରିବାରେ ଯେଉଁ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ଓ ପରୋକ୍ଷ ଯୋଗଦାନ ଦେଇଛନ୍ତି ତାହା ଅତୁଳନୀୟ ଓ ଅବର୍ଣ୍ଣନୀୟ ବୋଲି କୁହାଯାଇପାରେ । କାରଣ ୧୯୨୭ ମସିହା ଡିସେମ୍ବର ପ୍ରଥମ ସପ୍ତାହର ଆରମ୍ଭ କରି ଶେଷ ସପ୍ତାହ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସେ ନାନା ସ୍ଥାନରେ ବୁଲି ଓଡ଼ିଶାର ଐତିହ ପ୍ରୀତିକୁ ଲୋକମାନଙ୍କ ମନରେ ଗୁଞ୍ଜାରିତ କରି ବିପ୍ଳବର ନବ ଇତିହାସ ସୃଷ୍ଟି କରିପାରିଥିଲେ । ଗାନ୍ଧୀ ଓଡ଼ିଶାକୁ ଉଭୟ ଚେତନ ଓ ଅବଚେତନ ମନରେ ସ୍ମରଣକରି ନିଜର ଅହେତୁକ ଭଲପାଇବା ସୃଷ୍ଟି କରିପାରିଥିଲେ । ଏ ସମ୍ପର୍କରେ ଡ଼. ମହତାବ ଗାନ୍ଧୀଙ୍କ ଉକ୍ତିରୁ କହନ୍ତି – "ଯେଉଁମାନେ ଓଡ଼ିଶାର ସେବା କରିବାକୁ ଚାହାନ୍ତି ସେମାନଙ୍କୁ ମୁଁ କହେ ସମଗ୍ର ଭାରତ ପାଇଁ ଓଡ଼ିଶାକୁ ଖଦୀ ଭଣ୍ଡାର ବନାଅ ।" (ଗାନ୍ଧୀ ଓ ଓଡ଼ିଶା, ପୃ.-୫୦) ଓଡ଼ିଶାରେ ଯେଉଁମାନେ ବନ୍ୟା ଓ ବାତ୍ୟାରେ ସାହାଯ୍ୟ କରିବା ପାଇଁ ରହିଥିଲେ ସେମାନେ ଗାନ୍ଧିଜୀଙ୍କ ଠାରୁ ନିର୍ଭୀକତା ଓ ଅସୀମ ପ୍ରେରଣାର ସମୁଚିତ ଭାବଧାରା ପାଇଥିଲେ । ଘଟଣା ସବୁ ଇତିହାସ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ଆଜି ତାହା ନୂତନ ଓ ଜୀବନ୍ତ ମନେହେଉଛି । ଡ଼କ୍ଟର ମହତାବଙ୍କ ଏହି ଦୁଇ ଆଲୋଚିତ ପୁସ୍ତକ ଭବିଷ୍ୟତ ପାଇଁ ପ୍ରାଚୀନ ଉତ୍କଳର ଏକ ସଂଗୃହୀତ ତଥ୍ୟ ଭଣ୍ଡାର ହୋଇପାରିବ କହିବା ଯଥୌଚିତ ।

## ସହାୟକ ଗ୍ରନ୍ଥସୂଚୀ :


୧. ମହତାବ, ଡ଼. ହରେକୃଷ୍ଣ, 'ଦଶବର୍ଷର ଓଡ଼ିଶା', ଡ଼କ୍ଟର ହରେକୃଷ୍ଣ ମହତାବ ଫାଉଣ୍ଡେସନ, କଟକ, ଫେବୃଆରୀ ୧୯୯୫ ।

୨. ମହତାବ, ଡ଼.ହରେକୃଷ୍ଣ, 'ଗାନ୍ଧୀ ଓ ଓଡ଼ିଆ', ହରେକୃଷ୍ଣ ମହତାବ ଫାଉଣ୍ଡେସନ ବିହାରୀବାଗ, କଟକ, ୨୦୦୮ ।

୩. ଚୌଧୁରୀ, ରମାଦେବୀ, 'ଜୀବନ ପଥେ', ଗ୍ରନ୍ଥ ମନ୍ଦିର କଟକ, ୧୯୮୪ ଏପ୍ରିଲ ।

୪. କର, ସୌରବନ୍ଧୁ, 'ହରେକୃଷ୍ଣ ମହତାବ', ଓଡ଼ିଶା ସାହିତ୍ୟ ଏକାଡେମୀ, ସଂସ୍କୃତି ଭବନ, ଭୁବନେଶ୍ୱର-୧୪,୨୦୦୪ ।

୫. ସାମଲ, ବୈଷ୍ଣବ ଚରଣ, 'ହରେକୃଷ୍ଣ ମହତାବ', ସାହିତ୍ୟ ଏକାଡେମୀ, ରବିନ୍ଦ୍ର ଭବନ, ୩୫ ଫିରୋଜଶାହା ରୋଡ, ନୂଆଦିଲ୍ଲୀ, ୨୦୦୦ ।

୬. ମହତାବ, ହରେକୃଷ୍ଣ, 'ସାଧନର ପଥେ', ଡ଼କ୍ଟର ହରେକୃଷ୍ଣ ମହତାବ ଫାଉଣ୍ଡେସନ, କଟକ-୨, ୧୯୮୨ ।

୭. ଆଚାର୍ଯ୍ୟ, ପ୍ରୀତୀଶ (ସମ୍ପାଦନା), 'ଓଡ଼ିଶା ଇତିହାସ', ଆମ ଓଡ଼ିଶା ଭୁବନେଶ୍ୱର-୨, ଅଗଷ୍ଟ ୨୦୧୧ ।

୮. ମହତାବ, ହରେକୃଷ୍ଣ, 'ଉଣେଇଶ ପଞ୍ଚସ୍ତରୀ', ସମାବେଶ ପ୍ରକାଶନୀ ଭୁବନେଶ୍ୱର, ନଭେମ୍ବର ୧୯୭୮ ।

୯. ଦାସ, ଚିତ୍ତରଂଜନ, 'ଗାନ୍ଧୀ –ଗୋପବନ୍ଧୁ', ପଥିକ ପ୍ରକାଶନୀ, ଭୁବନେଶ୍ୱର, ୨୦୦୦ ।

୧୦. ଚୌଧୁରୀ, ଗୋପବନ୍ଧୁ, 'ଗାନ୍ଧୀ ଓ ଉତ୍କଳ', ଉତ୍କଳ ଖଦୀ ମଣ୍ଡଳ କେଦାର ଲେନ୍, ଭୁବନେଶ୍ୱର, ୨୦୦୯ ।


❖ ❖ ❖